

PLATON

- idealizm
- prawda, dobro i piękno jako trzy najważniejsze idee
- metafora jaskini

SOKRATES

- cnota
- intelektualizm etyczny (zło pochodzi z nieświadomości)

EPIKUR

- przyjemność drogą do szczęścia
- unikanie cierpienia
- wiedza lekiem na strach

STOICYZM

- panteizm
- życie w zgodzie z naturą
- równowaga ducha wobec zdarzeń zewnętrznych

stoicki spokój

Carpe diem
(Horacy)

Non omnis moriar
(Horacy)

Exegi monumentum
(Horacy)

Wiem, że nic nie wiem
(Sokrates)

FILOZOFIA
I IDEE

ANTYK

CZAS TRWANIA: 3500 p.n.e. – 476 n.e.

WYBRANE DZIEŁA

■ SUMEROWIE

- *Gilgamesz* (epos)

■ STAROŻYTNA GRECJA

- **Anakreont** – *Słodki bój, Piosenka* (anakreontyki)
- **Simonides z Keos** (epigramaty)
- **Homer** – *Iliada, Odyseja* (epos)
- **Arystofanes** – *Chmury* (komedia)
- **Sofokles** – *Antygona, Król Edyp* (tragedie)
- **Safona** – *Zazdrość* (liryki)
- **Tyrtajos** – *Rzecz to piękna...* (wiersze)

■ STAROŻYTNY RZYM

- **Wergiliusz** – *Eneida* (epos), *Georgiki* (georgiki)
- **Plaut** – *Żołnierz samochwał* (komedia)
- **Horacy** – *Ody* (oda)
- **Owidiusz** – *Metamorfozy* (poemat epicki)

BIBLIA

X w. p.n.e. – I w. n.e.

STARY TESTAMENT

(46 ksiąg)

- Pięcioksiąg Mojżesza
- Księga Hioba
- Księga Psalmów
- Księga Koheleta
- Pieśń nad Pieśniami

NOWY TESTAMENT

(27 ksiąg)

- Ewangelie (św. Marka, św. Mateusza, św. Łukasza, św. Jana)
- Dzieje Apostolskie
- Listy (m.in. św. Pawła, św. Jakuba)
- Apokalipsa św. Jana

AUGUSTYNIZM

Święty Augustyn, Wyznania

- zło brakiem dobra
- dualizm duszy i ciała
- iluminacja (oświecenie)

TOMIZM

Święty Tomasz, Suma teologiczna

- scholastyka – rozumowe uzasadnianie prawd religijnych
- dowody na istnienie Boga
- gradualizm
- drabina bytów

FRANCISZKANIZM

Święty Franciszek, Pochwała stworzenia

- afirmacja świata
- ubóstwo, miłosierdzie, braterstwo, pokora
- obcowanie z przyrodą

teocentryzm
Bóg w centrum

memento mori

danse macabre

uniwersalizm

ars moriendi

FILIZOFIA
I IDEE

ŚREDNIOWIECZE

CZAS TRWANIA: 476–1453
CZAS TRWANIA W POLSCE: X–XV w.

WZORCE OSOBOWE
(wybrane dzieła)

- **rycerz**
Pieśń o Rolandzie
- **władca**
O królu Arturze i rycierzach Okrągłego Stołu
- **święty – asceta**
Legenda o świętym Aleksym

STYLE ARTYSTYCZNE

- **STYL ROMAŃSKI**
 - proste, geometryczne bryły
 - masywna, zwarta sylwetkakościół w Strzelnie, kościół w Tumie pod Łęczycą
- **STYL GOTYCKI**
 - strzelista, smukła sylwetka
 - wielkie okna witrażowe katedry francuskie: w Paryżu, Chartres, Amiens, katedra NMP w Gdańsku

LITERATURA
POWSZECHNA
(wybrani przedstawiciele)

- **François Villon** – *Wielki testament*
- **Dante Alighieri** – *Boska Komedia*

LITERATURA POLSKA
(wybrani przedstawiciele /
wybrane dzieła)

- *Posłuchajcie, bracia miła...*
- *Legenda o świętym Aleksym*
- *Rozmowa mistrza Polikarpa ze Śmiercią*
- **Jan Długosz** – *Roczniki, czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego*
- **Gall Anonim** – *Kronika polska*

HUMANIZM

- wiara w wielką moc twórczą i poznawczą człowieka

NEOPLATONIZM

- idea wolności
- centralna pozycja człowieka w świecie

ODRODZENIE FILOZOFII ANTYKU

- epikureizm
- stoicyzm
- horacjanizm

REFORMACJA

- ruch odnowy w Kościele

antropocentryzm
człowiek w centrum

Trzeba być lisem i lwem
(N. Machiavelli)

*Człowiekiem
jestem i nic, co ludzkie,
nie jest mi obce*
(starożytny myśliciel
– Terencjusz)

wizja idealnego państwa
(T. Moore)

FILOZOFIA
I IDEE

RENEANS

CZAS TRWANIA WE WŁOSZACH: XIV–XVI w.
CZAS TRWANIA W POLSCE: XV–XVI w.

LITERATURA POWSZECHNA

(wybrani przedstawiciele)

- Giovanni Boccaccio – *Dekameron* (zbiór nowel)
- Niccolò Machiavelli – *Księżę* (traktat)
- Giovanni Pico della Mirandola – *O godności człowieka* (traktat)
- Francesco Petrarca – *Sonet* (sonety do Laury)
- William Szekspir – *Poskromienie złoŹnicy* (komedia); *Makbet*, *Hamlet* (tragedie); *Sonet do Czarnej Damy* (sonety)

LITERATURA POLSKA

(wybrani przedstawiciele)

- Mikołaj Rej – *Żywot człowieka poczciwego* (traktat)
- Jan Kochanowski – *Pieśni, Treny, Fraszki, Psalterz Dawidów, Odprawa posłów greckich* (dramat)
- Piotr Skarga – *Kazania sejmowe* (kazanie)
- Mikołaj Sęp Szarzyński – *O nie-trwałej miłości rzeczy świata tego, O wojnie naszej, którą wiedziemy z szatanem, światem i ciałem* (sonety)

STYLE ARTYSTYCZNE

- styl renesansowy – antyczne wzorce w architekturze i rzeźbie; w malarstwie idealizm, harmonia, symetria, perspektywa linearna, sfumato
- manieryzm – sztuka, wyrafinowana, swoboda form

BLAISE PASCAL

- *Myśli*
- antynomie barokowe, np. grzech – cnota, dusza – ciało, rozum – serce itp.
- zakład Pascala

kontrreformacja

kontrasty:
asceza – zmysłowość
metafizyka – racjonalizm

Człowiek jest tylko trzciną, najwężlejszą w przyrodzie, ale trzciną myślącą (B. Pascal)

FILOZOFIA
I IDEE

BAROK

CZAS TRWANIA: XVII w.

LITERATURA POWSZECHNA

(wybrani przedstawiciele)

- **Kartezjusz** – *Rozprawa o metodzie* (traktat)
- **Molier** – *Świętoszek, Skąpiec* (komedie)
- **Blaise Pascal** – *Myśli* (traktat)
- **Miguel Cervantes** – *Przemyslny szlachcic Don Kichot z Manczy* (powieść)

LITERATURA POLSKA (wybrani przedstawiciele)

- **NURT DWORSKI**
- **Jan Andrzej Morsztyn** – *Niestatek, Desperacja* (wiersze)
- **Daniel Naborowski** – *Do Anny, Na oczy królowej angielskiej, Marność, Krótkość żywota* (wiersze)
- **NURT ZIEMIAŃSKI**
- **Wacław Potocki** – *Transakcja wojny chocimskiej* (epos)
- **Jan Chryzostom Pasek** – *Pamiętniki Sarmaty* (pamiętniki)

STYLE ARTYSTYCZNE

- **styl barokowy:**
 - iluzjonizm
 - dynamika, asymetria
 - emocjonalizm
 - ekspresja
 - światłocienie
 - silne kontrasty kolorystyczne
- **konceptyzm** (dążenie do zadziwiania, szokowania czytelnika za pomocą konceptu – oryginalnego pomysłu)
- **marinizm** (efektywność stylu: metafory, paradoksy, hiperbole, inwersje, aliteracje)
- **gongoryzm** (wyszukany, kwiecisty styl, zawiła konstrukcja)

SARMATYZM

- patriotyzm
- waleczność
- umiowanie wolności
- wiara w Boga
- gościnność
- ksenofobia
- warcholstwo
- anarchia
- nietolerancja religijna
- życie ponad stan

IMMANUEL KANT

- pojęcia warunkowane przez doświadczenia
- krytyka praktycznego rozumu

JOHN LOCKE

- twórca nowoczesnego empiryzmu
- prekursor liberalizmu

DAVID HUME

- krytyka pojęcia przyczynowości
- empiryzm

JEAN-JACQUES ROUSSEAU

- idea powrotu do natury
- umowa społeczna

racjonalizm

sensualizm

empiryzm

ateizm

materializm

deizm

FILOZOFIA
I IDEE**OŚWIECENIE**

CZAS TRWANIA: XVIII w.

**LITERATURA
POWSZECHNA**

(wybrani przedstawiciele)

- **Wolter** – *Kandyd, czyli Optymizm*
- **Denis Diderot** – *Kubuś Fatalista i jego pan*
- **Immanuel Kant** – *Co to jest Oświecenie?*
- **Jean-Jacques Rousseau** – *Nowa Heloiza*
- **Jonathan Swift** – *Podróż Guliwera*
- **Laurence Sterne** – *Podróż sentymentalna przez Francję i Włochy*

LITERATURA POLSKA

(wybrani przedstawiciele)

■ **IGNACY KRASICKI**

- *Ptaszki w klatce, Malarze* (bajki)
- *Do króla, Żona modna, Pijaństwo* (satyry)
- *Monachomachia* (poemat heroikomiczny)
- *Mikołaja Doświadczńskiego przypadki* (powieść)

■ **FRANCISZEK KARPIŃSKI**

- *Laura i Filon* (sielanki)
- *Do Justyny. Tęsknota na wiosnę* (wiersze miłosne)
- *Pieśń o Narodzeniu Pańskim, Pieśń poranna* (pieśni religijne)

■ **JULIAN URSYN NIEMCEWICZ**

- *Powrót posła* (komedia polityczna)

■ **FRANCISZEK ZABŁOCKI**

- *Fircyk w zalotach* (komedia)

STYLE ARTYSTYCZNE

- **rokoko**: estetyzm, finezja, librytyzm, zmysłowość
- **klasycyzm**: nawiązanie do antyku, dydaktyzm, harmonia, umiar, wzniosłość
- **sentymentalizm**: uczuciowość, wrażliwość, prostota, natura

GEORG WILHELM FRIEDRICH HEGEL

- idealizm obiektywny
- filozofia ducha
- teza, antyteza, synteza

FRIEDRICH SCHLEGEL

- twórca pojęcia ironii romantycznej

FRIEDRICH WILHELM JOSEPH VON SCHELLING

- sztuka jako najwyższy akt wolności
- filozofia natury

*Czucie i wiara
silniej mówi do mnie
niż mędrca szkiełko i oko
(A. Mickiewicz)*

metafizyka

mesjanizm,
prometeizm

ludowość

bohater
romantyczny

orientalizm

podróż
romantyczna

FILOZOFIA
I IDEE

ROMANTYZM

CZAS TRWANIA: I poł. XIX w.
CZAS TRWANIA W POLSCE: 1822–1863

LITERATURA POWSZECHNA (wybrani przedstawiciele)

■ JOHANN WOLFGANG GOETHE

- *Król olch* (ballada)
- *Faust* (dramat)
- *Cierpienia młodego Wertera* (powieść epistolarna)

■ GEORGE GORDON BYRON

- *Wędrowki Childe Harolda* (poemat dygresyjny)
- *Giaur* (powieść poetycka)

■ ALFRED DE MUSSET

- *Nie igra się z miłością* (dramat)
- *Spowiedź dziecięcia wieku* (powieść)

■ FRANÇOIS RENÉ DE CHATEAUBRIAND

- *Duch chrześcijaństwa* (apologia)
- *Atala, czyli miłość dwojga dzikich na pustyni, René* (powieść)

LITERATURA POLSKA (wybrani przedstawiciele)

■ ADAM MICKIEWICZ

- *Romantyczność, Świtezianka, Lilie* (ballady)
- *Dziady*, cz. II, *Dziady*, cz. IV, *Dziady*, cz. III (dramaty)
- *Pan Tadeusz* (epopeja)
- liryki lozańskie, *Do matki Polki, Reduta Ordona* (liryki)
- *Oda do młodości* (oda)
- *Konrad Wallenrod* (powieść poetycka)
- *Sonet krymskie* (sonety)

■ CYPRIAN NORWID

- *Promethidion* (poemat)
- *Coś Ty Atenom zrobił, Sokratesie..., Pielgrzym, Bema pamięci żałobny rapsod, Krzyż i dziecko, Moja piosnka [I], Moja piosnka [II]* (liryki)

■ ZYGMUNT KRASIŃSKI

- *Nie-Boska komedia* (dramat)
- *Psalmy przyszłości* (psalm)

■ ANTONI MALCZEWSKI

- *Maria* (powieść poetycka)

■ ALEKSANDER FREDRO

- *Zemsta, Damy i huzary, Mąż i żona, Śluby panieńskie* (komedie)
- *Paweł i Gawel, Małpa w kąpielu* (bajki)

KAROL DARWIN

- ewolucjonizm
- walka o byt

AUGUST COMTE

- scjentyzm
- filozofia pozytywna

KAROL DARWIN, HERBERT SPENCER

- organiczym
- ewolucyjny postęp
- wolność jednostki

JOHN STUART MILL

- utilitaryzm
- przyjemność i maksymalna redukcja cierpienia jako kryteria działania moralnego

liberalizm

praca organiczna

scjentyzm

praca u podstaw

FILOZOFIA
I IDEE

POZYTYWIZM

CZAS TRWANIA: II poł. XIX w.

LITERATURA POWSZECHNA

(wybrani przedstawiciele)

- **Honoriusz Balzak** – *Ojciec Goriot* (powieść)
- **Charles Dickens** – *Opowieść wigilijna* (opowiadanie); *Klub Pickwicka*, *Oliver Twist* (powieści)
- **Fiodor Dostojewski** – *Łagodna* (opowiadanie); *Biesy*, *Zbrodnia i kara* (powieści)
- **Gustave Flaubert** – *Pani Bovary* (powieść)
- **Émile Zola** – *Zdobycy*, *Brzuch* (powieści)

LITERATURA POLSKA

(wybrani przedstawiciele)

- **Adam Asnyk** – *Nad głębiami* (sonety); *Poezje* (wiersze)
- **Adolf Dygasiński** – *Wilk, psy i ludzie* (opowiadanie); *Na pańskim dworze* (powieść)
- **Maria Konopnicka** – *O sierotce Marysi* (baśń); *Rota* (hymn); *Dym*, *Mendel Gdański*, *Nasza szkapka* (nowele)
- **Eliza Orzeszkowa** – *Kilka słów o kobietach*, *O Żydach i kwestii żydowskiej* (artykuły); *Dobra pani*, *Tadeusz* (nowele); *Marta*, *Nad Niemnem* (powieści)
- **Bolesław Prus** – *Kroniki tygodniowe* (kroniki); *Antek*, *Kamizelka*, *Katarynka* (nowele); *Faraon*, *Lalka* (powieści)
- **Henryk Sienkiewicz** – *Janko Muzykant*, *Latarnik* (nowele); *Ogniem i mieczem*, *Pan Wołodyjowski*, *Potop*, *W pustyni i w puszczy* (powieści); *Listy z podróży do Ameryki* (reportaż)
- **Antoni Sygietyński** – *Współczesna powieść we Francji* (artykuły); *Na skałach Calvados*, *Wysadzony z siódła* (powieści)

STYLE ARTYSTYCZNE

- **realizm**: zasada prawdopodobieństwa, dokładne opisy, narrator wszechwiedzący
- **naturalizm**: fotograficzna dokładność, fizjologizm, dokumentaryzm, motywacja biologiczna

ARTHUR SCHOPENHAUER

- życie człowieka pozbawione sensu
- człowiek stworzony, aby cierpieć
- ból mogą uśmierzyć: kontemplacja sztuki i natury, osiągnięcie stanu nirwany
- **dekadentyzm** – postawa akcentująca pesymistyczny charakter ludzkiej egzystencji

HENRI BERGSON

- **intuicjonizm** – prawdziwym narzędziem poznania jest intuicjne odczucie prawdy
- **élan vital** – pęd życia, który tkwi w każdej jednostce

STANISŁAW PRZYBYSZEWSKI

- przedstawiciel cyganerii krakowskiej i polskiego dekadentyzmu
- propagator hasła: „**sztuka dla sztuki**” i „**artysta jest kapłanem**”

FRYDERYK NIETZSCHE

- dwie postawy człowieka wobec życia: **apolińska** – pochwała tego, co doskonałe i harmonijne; **dionizyjska** – uznanie dla pełni życia, płodności, dynamiki
- koncepcja nadczłowieka – wybitna jednostka, która ma prawo do przekraczania granic

sztuka –
najważniejsza wartość
w życiu artysty

filister

cyganeria
(bohema)

femme fatale

dekadentyzm

chłopomania

IDEE

MŁODA POLSKA

- modernizm
- neoromantyzm
- *fin de siècle*

CZAS TRWANIA: lata 90. XIX w.–1914

STYLE ARTYSTYCZNE
(nowe nurty)

■ IMPRESJONIZM

- gra światła i barw
- ukazanie chwili
- synestezja
- przykład – **Jan Kasprówic**, *Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach*

■ EKSPRESJONIZM

- kontrast
- nagromadzenie środków stylistycznych
- uczucia wyrażane za pomocą eksklamacji
- przykład – **Jan Kasprówic**, *Dies irae*

■ SYMBOLIZM

- dążenie do wyrażania ogólnoludzkich problemów psychologicznych oraz treści metafizycznych za pomocą symbolu
- odejście od realistycznego modelu świata
- przykłady tekstów kultury realizujących założenia symbolizmu – **Wesele Stanisława Wyspiańskiego**, **Chłopi Władysława Stanisława Reymonta**

STYLE ARTYSTYCZNE

(kontynuacja nurtów zapoczątkowanych w pozytywizmie)

■ REALIZM

- prawdopodobieństwo zdarzeń
- wszechwiedzący narrator
- wielowątkowość (panoramiczność)
- poruszanie problemów nizin społecznych
- bohaterowie przeciętni, pospolic
- przykład – **Stefan Żeromski**, *Ludzie bezdomni*

■ NATURALIZM

- brutalne obrazowanie
- kult szczegółu
- negatywne aspekty rzeczywistości
- autentyzm językowy
- motywacja natury biologicznej
- bohater zbiorowy (często z nizin społecznych: proletariatu, drobnomieszczaństwa, chłopstwa)
- przykłady tekstów zawierających elementy naturalizmu – **Chłopi Władysława Stanisława Reymonta**, **Moralność pani Dulskiej Gabrieli Zapolskiej**

PSYCHOANALIZA

Zygmunt Freud, Alfred Adler, Carl Gustav Jung

- podział psychiki ludzkiej na sferę instynktów (id), sferę świadomości (ego) i sferę nieświadomości (superego) – Freud
- teoria popędów – Freud
- teoria archetypów – Jung
- teoria kompleksów – Adler

BEHAVIORYZM

John Watson, Iwan Pawłow

- odrzucenie świadomości jako przedmiotu badań
- badanie zachowania się jednostek

FENOMENOLOGIA

Edmund Husserl, Max Scheler, Roman Ingarden

- intuicja podstawowym narzędziem poznania
- fundamentem filozofii bezpośrednie dane (bez pośredników, tzn. teorii, pojęć, języka)
- poznanie fenomenologiczne to poznanie bezzalożeniowe, ateoretyczne (cel: filozofia ogłędów)

EGZYSTENCJALIZM

Søren Kierkegaard, Martin Heidegger, Karl Jaspers

- istnienie (egzystencja) poprzedza istotę (esencję)
- aktywna postawa człowieka wobec życia istotą egzystencji
- człowiek skazany na ustawiczne wybory

industrializm

kultura masowa

awangarda

zmierzch Zachodu

miasto, masa, maszyna

FILOZOFIA
I IDEE

DWUDZIESTOLECIE MIĘDZYWOJENNE

CZAS TRWANIA: 1918–1939

LITERATURA POWSZECHNA
(wybrani przedstawiciele)

STYLE ARTYSTYCZNE

- Michaił Bułhakow – *Mistrz i Mago-rzuta* (powieść)
- James Joyce – *Ulysses* (powieść)
- John Galsworthy – *Saga rodu Forsyte'ów* (powieść)
- Franz Kafka – *Proces* (powieść)
- Thomas Mann – *Czarodziejska góra* (powieść)
- Marcel Proust – *W poszukiwaniu straconego czasu* (powieść)
- Bernard Shaw – *Powrót do Matuszalema* (dramat)
- Herbert George Wells – *Wehikuł czasu* (powieść)
- Virginia Woolf – *Pani Dalloway* (powieść)
- Joseph Conrad – *Smuga cienia* (powieść)

- Thomas Stearns Eliot – *Jalowa ziemia* (poemat)
- Bertolt Brecht – *Opera za trzy grosze* (dramat)
- Ernest Hemingway – *Pożegnanie z bronią* (powieść)
- William Faulkner – *Wściekłość i wrzask* (powieść)
- Aldous Leonard Huxley – *Nowy wspaniały świat* (powieść)
- Federico García Lorca – *Krwawe gody* (dramat)
- Agatha Christie – *Morderstwo w Orient Expressie* (powieść)
- Anna Achmatowa – *Requiem* (poemat)
- John Steinbeck – *Grona gniewu* (powieść)

- abstrakcjonizm
- art déco
- awangarda
- dadaizm
- fowizm
- futuryzm
- surrealizm (nadrealizm)
- konstruktywizm

ROZWÓJ KINA

■ film niemy:

- Friedrich Wilhelm Murnau, *Nosferatu – symfonia grozy* (1922)
- Buster Keaton, *General* (1927)
- Luis Buñuel, *Pies andaluzyjski* (1929)
- Charlie Chaplin, *Brdęc* (1921), *Gorączka złota* (1925)
- *Światła wielkiego miasta* (1931)

■ pierwszy film dźwiękowy:

- Alan Crosland, *Śpiewak jazzbandu* (1927)

■ kinematografie narodowe:

- **amerykańska:** musical (*Wesoła rozwódka*, 1934, z Ginger Rogers i Fredem Astaire'em), western: (*Dylizans*, 1939, reż. John Ford), melodramat, komedia, film gangsterski, film przygodowy (serie *King Kong*, *Tarzan*), film rysunkowy (*Królowna Śnieżka*, 1938, reż. Walt Disney)
- **francuska:** kino społeczno-psychologiczne (*Pod dachami Paryża*, 1930, reż. René Clair; *Towarzysze broni*, 1937, reż. Jean Renoir; *Ludzie za mgłą*, 1938, reż. Marcel Carné)
- **radziecka:** epika rewolucyjna (*Pancernik Potiomkin*, 1925, reż. Siergiej Eisenstein), komedie (*Świat się śmieje*, 1934, reż. Georgij Aleksandrow)

LITERATURA POLSKA

(wybrani przedstawiciele)

- Maria Dąbrowska – *Noce i dnie* (powieść)
- Witold Gombrowicz – *Ferdydurke* (powieść)
- Jarosław Iwaszkiewicz – *Panny z Wilka* (opowiadanie)
- Maria Kuncewiczowa – *Cudzoziemka* (powieść)
- Bolesław Leśmian – *W malinowym chruśniaku* (wiersz); *Dziewczyna* (ballada)
- Zofia Nałkowska – *Granica* (powieść)
- Bruno Schulz – *Sklepy cynamonowe* (opowiadania)
- Stanisław Ignacy Witkiewicz – *Szewcy* (dramat)
- Stefan Żeromski – *Przedwiośnie* (powieść)

FILM POLSKI

(gwiazdy kina lat 30.)

- Eugeniusz Bodo
Czy Lucynd to dziewczyna? (1934), *Pieśniarz Warszawski* (1934), *Piętro wyżej* (1937), *Paweł i Gawęł* (1938)
- Mieczysław Cwikliński
Czy Lucynd to dziewczyna? (1934), *Antek policmajster* (1935), *Dodek na froncie*, *Jadzia*, *Pan Twardowski*, *Trędowata*, *Straszny dwór* (1936), *Znachor* (1937), *Doktor Murek* (1939)
- Adolf Dymśa
Każdemu wolno kochać (1933), *Antek policmajster* (1935), *Dodek na froncie* (1936), *Paweł i Gawęł* (1938)
- Jadwiga Smosarska
Księżna Łowicka (1932), *Czy Lucynd to dziewczyna?* (1934), *Dwie Joasie* (1935), *Jadzia* (1936), *Życie na opak* (1939)
- Aleksander Żabczyński
Manewry miłosne (1935), *Ada, to nie wypada* (1936), *Pani minister tańczy* (1937), *Zapomniana melodia* (1938)

GRUPY POETYCKIE

(wybrani przedstawiciele)

■ SKAMANDER

- Julian Tuwim – *Wiosna*, *Dytyramb*, *Do prostego człowieka*, *Mieszkańcy* (wiersze)
- Jarosław Iwaszkiewicz – *Do przyjaciela wroga*, *Ogrodniczki* (wiersze), *Jan Lechoń* – *Pytasz, co w moim życiu*, *Toast* (wiersze), *Antoni Słonimski* – *Białe noce*, *Smutno mi*, *Boże* (wiersze), *Kazimierz Wierzyński* – *Jestem jak szampan*, *Manifest szalony* (wiersze)

■ AWANGARDA KRAKOWSKA

- Julian Przyboś – *Gmachy*, *Lipiec*, *Z Tatr* (wiersze)
- Tadeusz Peiper – *Kwiaty ulicy*, *Rozstanie z żukiem* (wiersze)
- inni przedstawiciele: Jan Brzękowski, Jalu Kurek, Adam Ważyk

■ AWANGARDA LUBELSKA (DRUGA AWANGARDA)

- Józef Czechowicz – *modlitwa żałobna, na wsi, żal* (wiersze)
- Józef Łobodowski

■ FUTURYŚCI

- Bruno Jasiński – *Nuż w bżuchu. Jednodniówka futurystów...* (manifest)
- inni przedstawiciele: Anatol Stern, Aleksander Wat

■ KWADRYGA (DRUGA AWANGARDA)

- Mieczysław Bibrowski, Konstanty Ildefons Gałczyński (przejsiciow), Władysław Sebyła, Lucjan Szenwald

■ ŻAGARY (DRUGA AWANGARDA)

- Władysław Broniewski, Teodor Bujnicki, Czesław Miłosz – *Obłoki*, *Ptaki*, *Trzy zimy* (wiersze), Jerzy Putrament, Jerzy Zagórski

totalitaryzm

Holokaust

apokalipsa
spełniona

Unde malum?

LITERATURA POWSZECHNA
(wybrani przedstawiciele)

- Ernest Hemingway – *Komu bije dzwon*
- Arthur Koestler – *Ciemność w poludnie*
- Bertolt Brecht – *Matka Courage i jej dzieci*
- Albert Camus – *Obcy*

LITERATURA I KULTURA

W CZASIE II WOJNY ŚWIATOWEJ

FILM

- Victor Fleming – *Przemięgło z wiatrem*
- Charlie Chaplin – *Dykator*
- Michael Curtiz – *Casablanca*

LITERATURA POLSKA
(nurt spełnionej apokalipsy)

- Krzysztof Kamil Baczyński – *Pokolenie, Elegia o... [chłopcu polskim]*
- Tadeusz Gajcy – *Do potomnego, Wczorajszemu*
- Tadeusz Borowski – *Pieśń*
- Czesław Miłosz – *Campo di Fiori*

dekonstrukcja

postmodernizm

LITERATURA POWSZECHNA
(wybrani przedstawiciele)

- Thomas Mann – *Doktor Faustus*
- Albert Camus – *Dżuma*
- George Orwell – *Rok 1984, Folwark zwierzęcy*
- Eugène Ionesco – *Krzesła, Nosorożec*
- Ernest Hemingway – *Stary człowiek i morze*
- Samuel Beckett – *Czekając na Godota*
- Friedrich Dürrenmatt – *Wizyta starszej pani*
- Borys Pasternak – *Doktor Żywaگو*
- Jerome David Salinger – *Buszujący w zbożu*
- Günter Grass – *Błaszany bębenek*
- Isaac Bashevis Singer – *Sztukmistrz z Lublina*
- Julio Cortázar – *Gra w klasy*
- Bohumil Hrabal – *Pociągi pod specjalnym nadzorem*
- Gabriel García Márquez – *Sto lat samotności*
- Aleksander Sołżenicyn – *Archipelag Gulag*
- Umberto Eco – *Imię róży*
- Milan Kundera – *Nieznosna lekkość bytu*

LITERATURA I KULTURA

W LATACH 1945–1989

ZJAWISKA I TENDENCJE
W SZTUCE

- street art (np. graffiti)
- realizm magiczny (np. malarstwo Zdzisława Beksińskiego)
- wielomedialne realizacje artystyczne – instalacja, projekcja wideo
- postmodernistyczny pluralizm, bogactwo form w architekturze
- performance, akcja plastyczna
- vlepki

Wszystko już
było...

KINO ŚWIATOWE
(nurty w kinie)

- amerykański film noir – John Huston (*Sokół maltajski*), Fritz Lang (*Kobieta w oknie*)
- neorealizm włoski – Luchino Visconti (*Ziemia drży*), Roberto Rossellini (*Rzym, miasto otwarte*), Vittorio De Sica (*Żłodziwie rowerów*)
- francuska nowa fala – Alain Resnais (*Hiroshima, moja miłość*); Jean-Luc Godard (*Do utraty tchu*)
- samurajskie kino japońskie – Akira Kurosawa (*Siedmiu samurajów, Tron we krwi*)
- kino szwedzkie – Ingmar Bergman (*Tam, gdzie rosną poziomki, Siódma pieczęć*)
- szkoła czeska – Miloš Forman (*Czarny Piotruś*); Jiří Menzel (*Pociągi pod specjalnym nadzorem*)
- duńska Dogma 95 – Lars von Trier (*Idioti*)

LITERATURA POLSKA
(wybrani przedstawiciele)

POZA CENZURĄ

■ POEZJA

- Tadeusz Różewicz – *Lament, Ocalony* („poezja ściśniętego gardła”)
- Zbigniew Herbert – *Apollo i Marsjasz, Przesłanie Pana Cogito* (poezja klasyczna)
- Stanisław Grochowiak – *Menuet z pogrzebaczem, Plonęca żyrafa* (poezja turpistyczna)
- Wisława Szymborska – *Kot w pustym mieszkaniu*; Czesław Miłosz – *Wiara, Nadzieja, Miłość* (poezja intelektualna)
- Miron Białoszewski – *Karuzela z madonnami, Podłogo, błogosław; Stanisław Barańczak – Co jest grane; Ewa Lipska – Ja* (poezja lingwistyczna)
- ks. Jan Twardowski – *Mrówko, ważko, biedronko* (poezja religijna)

■ PROZA

- Tadeusz Borowski – *Pożegnanie z Marią* (opowiadanie)
- Gustaw Herling-Grudziński – *Inny świat* (powieść)
- Witold Gombrowicz – *Dziennik* 1953–1956 (dziennik)
- Ryszard Kapuściński – *Cesarz* (reportaż)
- Tadeusz Konwicki – *Mała apokalipsa* (powieść)
- Hanna Krall – *Zdążyć przed Panem Bogiem* (reportaż)
- Wiesław Myśliwski – *Kamień na kamieniu* (powieść)

■ DRAMAT

- Sławomir Mrożek – *Tango*
- Tadeusz Różewicz – *Kartoteka*
- Miron Białoszewski – *Teatr Osobny*
- Janusz Głowacki – *Antygona w Nowym Jorku*

- literatura i prasa emigracyjna, np. miesięcznik „Kultura” (Paryż) – red. Jerzy Giedroyc
- tzw. drugi obieg wydawniczy (1977–1990), np. Niezależna Oficyna Wydawnicza NOWA

KINO POLSKIE
(nurty)

- szkoła polska, m.in.: Andrzej Wajda (*Pokolenie, Kanak, Popiół i diament*), Andrzej Munk (*Eroica, Zezowate szczęście*)
- polskie kino moralnego niepokoju, m.in.: Krzysztof Kieślowski (*Amator*), Krzysztof Zanussi (*Barwy ochronne*), Agnieszka Holland (*Aktorzy prowincjonalni*)

globalizacja

kultura
masowa

nowe media

LITERATURA
I KULTURA

PO 1989

popkultura

konsumpcjonizm

LITERATURA POWSZECHNA
(wybrani przedstawiciele)

- José Saramago – *Miasto ślepców*
- John Maxwell Coetzee – *Hariba*
- Michel Houellebecq – *Człłski elementarne*
- Mario Vargas Llosa – *Święto Kozła*

LITERATURA POLSKA
(wybrani przedstawiciele)

- Stefan Chwim – *Hanemann*
- Wiesław Myśliwski – *Traktat o tuskaniu fasoli*
- Tadeusz Słobodzianek – *Nasza klasa*
- Olga Tokarczuk – *Prawiek i inne czasy*
- Marcin Świetlicki – *Pieśni profana*
- Andrzej Stasiuk – *Jadąc do Babadag*
- Dorota Masłowska – *Wojna polsko-ruska pod flagą białą-czerwoną*

STYLE ARTYSTYCZNE

- symultaniczność (jednoczesność)
- synergiczność (współdziałanie różnych czynników)
- zmiana hierarchii wartości